

Цивільне право і цивільний процес

347.121.1:347.95

DOI <https://doi.org/10.5281/zenodo.18397598>

**Судові способи захисту права на особисте життя в цивільному праві
України**

Степаненко Н. В.,

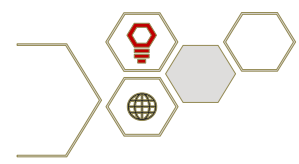
доктор філософії в галузі права, доцент,
доцент кафедри теорії та історії держави і права
Університет економіки та права «КРОК», Україна,
<https://orcid.org/0000-0001-6216-2206>

Величко Д. С.,

здобувач ступеня вищої освіти «магістр»
Університет економіки та права «КРОК», Україна,
<https://orcid.org/0009-0006-3617-9921>

Прийнято: 16.01.2026 | Опубліковано: 28.01.2026

Анотація. У статті здійснено всебічний та системний аналіз судових способів захисту права на особисте життя (права на приватність) у цивільному праві України. Підкреслено, що право на особисте життя належить до фундаментальних немайнових прав людини, які становлять основу правового статусу особи та гарантуються Конституцією України, Цивільним кодексом України, а також міжнародно-правовими актами, зокрема Конвенцією про захист прав людини і основоположних свобод та практикою Європейського суду з прав людини. Наголошено, що ефективність реалізації цього права

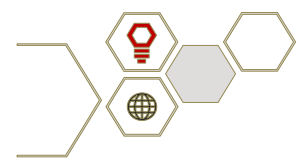

значною мірою залежить від здатності судової системи забезпечувати реальний та дієвий захист від втручань у приватну сферу.

Проаналізовано ключові матеріально-правові та процесуальні механізми захисту приватності, серед яких: спростування недостовірної або втручальної інформації; захист права на зображення та обмеження його використання без згоди особи; застосування заходів забезпечення позову для запобігання поширенню конфіденційних відомостей; стягнення моральної шкоди як гарантія компенсаційної функції приватноправового захисту. Детально розглянуто специфіку використання цих способів у сучасних умовах цифровізації суспільства, зокрема в аспектах видалення інформації з вебресурсів, протидії безконтрольному поширенню персональних даних, захисту приватності у соціальних мережах та реалізації міжнародного принципу «права бути забутим».

Окрему увагу приділено проблемам доказування у справах щодо порушення приватності, складності встановлення факту втручання у цифровому середовищі, а також визначенню меж допустимого балансу між правом на особисте життя та свободою вираження поглядів. Розкрито роль правових позицій Верховного Суду у формуванні сталої системи судового захисту, що забезпечує єдність правозастосування. Висвітлено значення практики Європейського суду з прав людини, яка встановлює стандарти пропорційності, необхідності та адекватності втручання у приватність у демократичному суспільстві.

Зроблено висновок, що судовий захист права на особисте життя в Україні має комплексний та багаторівневий характер, поєднуючи превентивні, відновлювальні, компенсаційні та процесуальні інструменти. Такий підхід забезпечує реальне поновлення порушених немайнових прав особи, сприяє зміцненню національної системи гарантій приватності та відповідає міжнародним стандартам у сфері захисту прав людини.

Ключові слова: право на особисте життя, приватність, цивільне право, судовий захист, моральна шкода, недостовірна інформація, забезпечення позову, право бути забутим.

Judicial remedies for the protection of the right to privacy in Ukrainian civil law

Stepanenko N. V.,

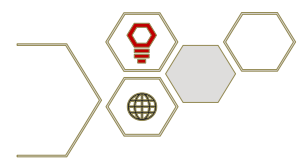
Doctor of Law, Associate Professor
«KROK» University, Kyiv, Ukraine,
<https://orcid.org/0000-0001-6216-2206>

Velychko D. S.,

graduate of the Master's degree of
«KROK» University, Kyiv, Ukraine,
<https://orcid.org/0009-0006-3617-9921>

Abstract. The article provides a comprehensive and systematic analysis of judicial remedies for the protection of the right to personal life (right to privacy) in Ukrainian civil law. It is emphasized that the right to privacy belongs to the fundamental non-property rights of the individual, which form the basis of the legal status of the individual and are guaranteed by the Constitution of Ukraine, the Civil Code of Ukraine, as well as international legal acts, in particular the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms and the practice of the European Court of Human Rights. It is emphasized that the effectiveness of the implementation of this right largely depends on the ability of the judicial system to provide real and effective protection against interference in private life.

The paper analyzes the key substantive and procedural mechanisms for protecting privacy, including: refuting inaccurate or intrusive information; protecting the right to one's image and restricting its use without consent; applying

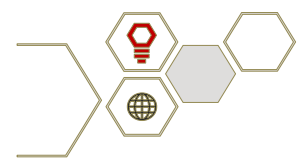
measures to prevent the dissemination of confidential information; compensation for moral damage as a guarantee of the compensatory function of private law protection. The specifics of the use of these methods in the current conditions of digitalization of society are considered in detail, in particular in terms of removing information from web resources, counteracting the uncontrolled dissemination of personal data, protecting privacy on social networks, and implementing the international principle of the «right to be forgotten».

Particular attention is paid to the problems of evidence in cases of privacy violations, the complexity of establishing the fact of interference in the digital environment, and determining the limits of an acceptable balance between the right to privacy and freedom of expression. The role of the Supreme Court's legal positions in forming a stable system of judicial protection that ensures the uniformity of law enforcement is revealed. The significance of the practice of the European Court of Human Rights, which establishes standards of proportionality, necessity, and adequacy of interference with privacy in a democratic society, is highlighted.

It is concluded that judicial protection of the right to privacy in Ukraine is comprehensive and multi-level, combining preventive, restorative, compensatory, and procedural instruments. This approach ensures the effective restoration of violated non-property rights of individuals, contributes to the strengthening of the national system of privacy guarantees, and complies with international standards in the field of human rights protection.

Keywords: right to personal life, privacy, civil law, judicial protection, moral damage, inaccurate information, securing a claim, right to be forgotten.

Постановка проблеми. Право на особисте життя належить до фундаментальних прав людини, гарантованих Конституцією України, міжнародними договорами та актами національного законодавства. Воно охоплює широкий спектр немайнових благ – приватність, честь, гідність, таємницю особистого і сімейного життя, недоторканність житла, захист

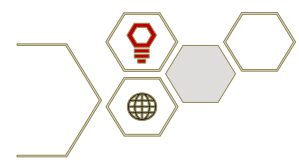

персональних даних тощо. Однак у сучасних умовах цифровізації, інформаційної відкритості суспільства, розширення повноважень державних органів у сфері безпеки та комунікацій виникають численні ризики порушення цього права. Попри наявність нормативно-правових гарантій, ефективність їх реалізації значною мірою залежить від можливостей судового захисту. Суд є основним механізмом поновлення порушеного права на особисте життя, однак практика його застосування засвідчує певні проблеми: нечіткість законодавчих норм, обмеженість способів захисту, складність доказування моральної шкоди, а також недостатню узгодженість судових рішень із європейськими стандартами. У цьому контексті особливої актуальності набуває дослідження судових способів захисту права на особисте життя в цивільному праві України, їхньої правової природи, ефективності та відповідності міжнародним зобов'язанням держави.

Метою статті є аналіз судових способів захисту права на особисте життя в цивільному праві України, оцінка ефективності наявних матеріально-правових та процесуальних механізмів, а також визначення викликів і перспектив їх вдосконалення в умовах цифровізації суспільних відносин.

Стан опрацювання проблематики. Проблематика захисту права на особисте життя, його місця у системі особистих немайнових прав та ролі судової практики у забезпеченні ефективного реалізації цього права знайшла відображення у працях багатьох вітчизняних і зарубіжних науковців. Серед них варто відзначити дослідження таких учених: А.В. Белоусов, В.Г. Гончаренко, Ю.М. Грошевий, Є.О. Дідоренко, І.М. Доронін, С.Ю. Ільченко, Є.Г. Коваленко, Т.І. Лежух, О.Р. Михайленко, Д.А. Стрижеус, В.Т. Маляренко, О.В. Оніщенко, О.Л. Чернобай, М.Є. Шумило та ін.

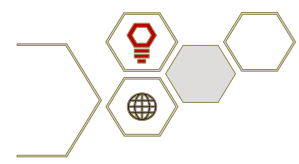
Важливе значення у формуванні правових механізмів захисту права на особисте життя мають положення Конституції України, Цивільного кодексу України, а також судова практика, яка стала невід'ємним орієнтиром для національних судів у справах, що стосуються порушення права на приватність.

Попри активне дослідження питань захисту права на особисте життя, у науковій та практичній літературі залишаються певні невирішені аспекти. Зокрема, недостатньо досліджено питання застосування судових механізмів захисту у цифровому середовищі, зокрема щодо соціальних мереж та Інтернет-ресурсів. Недостатньо розроблено чіткі критерії визначення розміру моральної шкоди у справах про порушення права на приватність, особливо з урахуванням новітніх загроз, таких як кібербулінг та незаконне поширення персональної інформації.

Виклад основного матеріалу. Право на особисте життя, яке у правовій доктрині також ототожнюється з правом на приватність, належить до фундаментальних особистих немайнових благ людини та посідає центральне місце в системі цивільно-правового захисту особи. Його зміст охоплює не лише фізичну недоторканність людини, а й ширший комплекс соціальних, моральних і духовних цінностей, пов'язаних із автономією особистості, повагою до честі, гідності, індивідуального способу життя та свободи самовизначення. У цивільному законодавстві України це право прямо віднесене до особистих немайнових прав, що охороняються законом, що знайшло нормативне закріплення у частині першій статті 270 Цивільного кодексу України, відповідно до якої життя, здоров'я, честь, гідність, недоторканність та інші немайнові блага визнаються об'єктами цивільних прав [1].

Конституційно-правове підґрунтя захисту приватності ґрунтується на статті 32 Конституції України, яка гарантує кожному право на невтручання в його особисте і сімейне життя та встановлює заборону на збирання, зберігання, використання і поширення конфіденційної інформації про особу без її згоди, за винятком випадків, передбачених законом [2]. Ця норма має безпосередню дію та створює універсальну правову основу для судового захисту приватності незалежно від галузевої належності правовідносин. Конституційний Суд України у своїй практиці неодноразово наголошував, що будь-яке втручання у

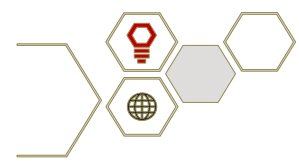

сферу приватного життя повинно відповідати принципам законності, легітимної мети та пропорційності, що є ключовими елементами демократичного правопорядку [4].

На міжнародному рівні право на повагу до приватного і сімейного життя визнається невід'ємним правом людини. Зокрема, стаття 17 Міжнародного пакту про громадянські та політичні права забороняє свавільне або незаконне втручання у приватне життя особи, а стаття 8 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод гарантує кожному право на повагу до його приватного та сімейного життя, житла і кореспонденції. Важливим є те, що Європейський суд з прав людини у своїй практиці розширив розуміння змісту статті 8 ЄКПЛ, визнавши за державами не лише негативні зобов'язання утримуватися від неправомірного втручання, а й позитивні забезпечувати ефективний захист приватності у відносинах між приватними особами. Показовою у цьому контексті є справа «Ганновер проти Німеччини», у якій Суд наголосив на необхідності балансу між правом на приватність та свободою вираження поглядів, зокрема діяльністю засобів масової інформації [3].

У національній правовій системі захист особистих немайнових прав здійснюється за допомогою як загальних, так і спеціальних способів захисту. Загальні способи передбачені статтею 16 Цивільного кодексу України, яка містить відкритий перелік засобів захисту, серед яких визнання права, припинення дій, що порушують право, відшкодування моральної шкоди, відновлення попереднього стану тощо. Невичерпність цього переліку дозволяє суду застосовувати інші, не передбачені прямо законом, але ефективні способи захисту, що особливо актуально в умовах цифровізації суспільних відносин [1].

Спеціальні способи захисту особистих немайнових прав закріплені у Главі 3 Цивільного кодексу України та спрямовані на охорону конкретних немайнових благ. Серед них важливе місце займає спростування недостовірної

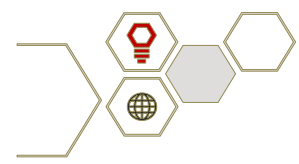

інформації відповідно до статті 277 ЦК України. Цей спосіб захисту дозволяє особі відновити порушене право без необхідності доводити вину відповідача, що істотно спрощує судовий процес. Натомість вимога про відшкодування моральної шкоди потребує доведення складу цивільного правопорушення, зокрема наявності вини, що ускладнює реалізацію права на судовий захист [1].

Судовий порядок спростування недостовірної інформації передбачає обов'язок відповідача здійснити спростування у тій самій формі та способом, у який було поширено недостовірні відомості. У разі поширення інформації через засоби масової інформації спростування має бути оприлюднене у тому ж ЗМІ або, якщо це неможливо, в іншому за рахунок порушника. Разом із тим законодавство містить винятки, що стосуються діяльності журналістів та редакцій, які відтворюють офіційні повідомлення чи публічні виступи без власної оцінки, що ускладнює притягнення їх до відповідальності та перекладає тягар захисту на первинне джерело інформації [5].

Важливим елементом права на особисте життя є право на зображення, яке включає право особи дозволяти або забороняти її фотографування, відеозйомку та подальше використання відповідних матеріалів. Відповідно до статті 307 Цивільного кодексу України зйомка особи допускається лише за її згодою, за винятком випадків, коли вона здійснюється у публічних місцях або під час публічних заходів. Стаття 308 ЦК України чітко розмежовує право на зйомку та право на використання зображення, особливо з комерційною метою, що потребує окремої згоди особи [1]. Таємна фото- та відеофіксація визнається втручанням у приватне життя і допускається виключно державними органами за наявності спеціальних повноважень, передбачених законом.

Право на приватність також охоплює захист конфіденційної інформації, зокрема медичної, сімейної та іншої особистої таємниці. У цифрову епоху, коли інформація поширюється миттєво та має потенційно необмежену аудиторію, порушення приватності набувають системного характеру. Верховний Суд визнав вимогу про видалення інформації з вебсайту

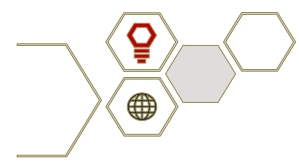

ефективним способом захисту особистих немайнових прав, що відповідає принципу невичерпності способів захисту та конституційним гарантіям права на приватність [8]. Такий підхід фактично імплементує у національну практику ідею «права бути забутим», яка широко застосовується у європейському праві.

Процесуальний аспект захисту права на приватність характеризується складністю доказування. Як зазначає Лежух Т.І., позивач повинен довести факт поширення інформації, її недостовірність, а також причинний зв'язок між такими діями та завданими моральними стражданнями [6, с. 67]. Верховний Суд застосовує стандарт більшої переконливості доказів, що дозволяє забезпечити баланс між правом на приватність та свободою слова. Дослідження доказів щодо приватного життя здійснюється з урахуванням положень Цивільного процесуального кодексу України, зокрема статей 236 та 149, які регламентують порядок доказування та забезпечення позову [11].

Забезпечення позову відіграє важливу роль у запобіганні подальшим порушенням приватності, особливо у сімейних спорах, пов'язаних із визначенням місця проживання дитини чи порядку спілкування з нею. Суд може застосовувати тимчасові заходи захисту, які забезпечують негайне, хоча й попереднє, відновлення особистих прав, керуючись принципом найкращих інтересів дитини.

Окремим і водночас ефективним способом захисту права на особисте життя є відшкодування моральної шкоди, передбачене статтею 1167 Цивільного кодексу України. Верховний Суд наголошує, що компенсація моральної шкоди має на меті відновлення порушеного немайнового блага та повинна ґрунтуватися на засадах розумності і справедливості з урахуванням практики Європейського суду з прав людини [1]. Визначення розміру компенсації здійснюється судом з урахуванням характеру і тривалості страждань, впливу порушення на психоемоційний стан, репутацію та життєві обставини потерпілого.

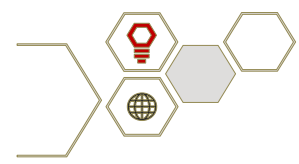

Як зазначає Стрижеус Д.А., встановлення самого факту порушення права на приватність не завжди автоматично тягне за собою присудження моральної шкоди. Позивач повинен довести реальність негативних наслідків та їх причинний зв'язок із діями відповідача, що часто потребує залучення експертних висновків, зокрема психологічних, для об'єктивізації суб'єктивних страждань [12, с. 11].

Подальший розвиток цивільно-правової доктрини захисту права на особисте життя тісно пов'язаний із загальним розумінням природи особистих немайнових прав як самостійної та особливої категорії цивільних прав. У науковій літературі підкреслюється, що особисті немайнові права мають абсолютний характер, невідчужуваність та спрямованість на охорону внутрішнього світу особи, її індивідуальності та автономії. Саме ці ознаки зумовлюють необхідність їх посиленого судового захисту порівняно з майновими правами, оскільки наслідки порушення приватності часто є незворотними або такими, що не підлягають повному відновленню [14].

Право на особисте життя у системі особистих немайнових прав займає інтегративне місце, адже охоплює одразу кілька взаємопов'язаних благ: право на тілесну і психологічну недоторканність, право на таємницю особистого і сімейного життя, право на контроль за інформацією про себе, а також право на індивідуальний спосіб життя. Як зазначається у цивілістичній доктрині, втручання у будь-який із цих елементів фактично становить втручання у приватність у цілому, що обґрунтовує застосування комплексного механізму судового захисту, а не ізольованих правових засобів.

Особливістю права на приватність є також те, що воно перебуває у постійному балансі з іншими конституційними правами і свободами, передусім зі свободою слова, правом на інформацію та свободою діяльності засобів масової інформації. У цьому контексті суди зобов'язані здійснювати складну оціночну діяльність, визначаючи, чи є втручання у приватне життя особи виправданим, пропорційним та необхідним у демократичному

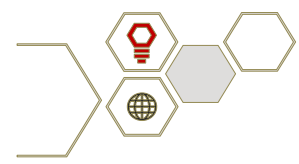
суспільстві. Цей баланс не може бути формальним і потребує індивідуального підходу з урахуванням конкретних обставин справи, статусу особи (публічна чи приватна), характеру поширеної інформації та способу її отримання [14].

Окремої уваги заслуговує питання конституційних гарантій невтручання у особисте і сімейне життя, які становлять фундамент для цивільно-правового захисту приватності. Як зазначає Сивухін В.С., право на невтручання у приватне життя є не лише суб'єктивним правом особи, а й обов'язком держави створювати ефективні правові механізми для його реалізації та захисту. У цьому сенсі цивільне судочинство виступає ключовим інструментом забезпечення реальності цього права, оскільки саме через суд особа може припинити порушення, відновити свій попередній стан та отримати компенсацію завданої немайнової шкоди [15, с. 103].

Особисте і сімейне життя охоплює не лише сферу внутрішніх переживань людини, а й її соціальні зв'язки, сімейні відносини, виховання дітей, особливості побуту та приватної комунікації. Саме тому втручання у цю сферу, навіть у непрямій формі, наприклад через поширення персональних даних або оприлюднення приватної інформації без згоди особи, повинно розглядатися судами як серйозне порушення фундаментального права, що потребує негайного та ефективного реагування.

Висновки. Судовий захист права на особисте життя та приватність у цивільному праві України реалізується через багаторівневу систему, що поєднує матеріально-правові норми Цивільного кодексу, гнучкі процесуальні механізми та пряме посилення на міжнародні стандарти, зокрема статтю 8 ЄКПЛ. Такий підхід дозволяє не лише формально захищати особисті немайнові права, а й забезпечувати їх ефективну реалізацію у практичній площині.

Сучасна судова практика, особливо на рівні Касаційного цивільного суду Верховного Суду, демонструє поступову еволюцію у напрямку підвищення ефективності захисту приватності, зокрема в умовах цифрової

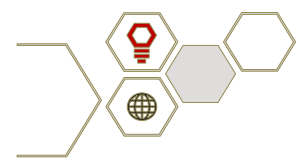
трансформації суспільних відносин. Визнання судом вимоги про видалення інформації з вебсайту, як законного способу захисту, є ключовим інструментом у цифровому середовищі. Такий підхід дозволяє особам отримати правовий механізм, який адекватно реагує на безперервний характер порушень в Інтернеті і фактично реалізує принцип, аналогічний до міжнародного «права бути забутим», навіть у відносинах між приватними особами.

Найбільш складним і водночас критично важливим аспектом судового захисту залишається процес доказування та обґрунтування розміру моральної шкоди. Для успішного позову недостатньо встановити лише факт порушення права на приватність, позивач має надати переконливі докази глибини, тривалості та характеру своїх страждань. Визначення розміру компенсації ґрунтується на критеріях розумності та справедливості, встановлених Верховним Судом, і часто потребує залучення експертних висновків, ретельного документування наслідків порушення, а також оцінки непрямих наслідків, таких як вплив на ділову репутацію чи психоемоційний стан потерпілого.

Системний підхід до захисту права на особисте життя, який поєднує превентивні механізми (забезпечення позову), спеціальні способи захисту (спростування недостовірної інформації та контроль за використанням зображень) і відшкодування моральної шкоди, підтверджує, що українське цивільне судочинство має достатній арсенал для охорони фундаментального права на приватність. Така багаторівнева система дозволяє одночасно реагувати на сучасні виклики, забезпечуючи швидкий захист та відновлення порушених немайнових благ у реальному житті.

Література:

1. Цивільний кодекс України : Кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV : станом на 5 жовт. 2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення: 02.11.2025).

2. Конституція України : від 28.06.1996 № 254к/96-ВР : станом на 1 січ. 2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text> (дата звернення: 02.11.2025).

3. Рішення Палати у справі «Ганновер проти Німеччини» : Рішення Ради Європи від 24.06.2004. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/980_324#Text (дата звернення: 02.11.2025).

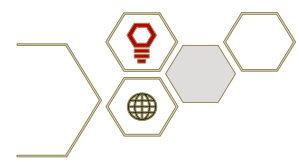
4. 4.1.2. Межі та обмеження. Втручання | Конституційний Суд України. Конституційний Суд України | Офіційний вебсайт. URL: <https://ccu.gov.ua/storinka-knygy/412-mezhi-ta-obmezhennya-vtruchannya> (дата звернення: 14.11.2025).

5. Про спростування недостовірної інформації : Постанова Вищ. госп. суду України від 26.09.2006 № 12/189. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v_189600-06#Text (дата звернення: 17.11.2025).

6. Лежух Т.І. Особливості доказування при розгляді справ, що виникають при захисті честі, гідності та ділової репутації. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2014. С. 65-68. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/176c0f18-33ce-456f-b903-c8176c049ad4/content> (дата звернення: 14.11.2025).

7. Механізм цивільно-правового регулювання особистих немайнових відносин в умовах євроінтеграції : монографія / за ред. М. Гальянтича, Ю. Заїки. Київ : Наук.-дослід. ін-т приват. права і підприємництва ім. Ф. Г. Бурчака НАПрН України, 2022. 340 с.

8. Постанова Касаційного цивільного суду верховного суду від 14.02.2022 у справі № 550/336/21. URL: <https://court.opendatabot.ua/cause/550%2F336%2F21> (дата звернення: 14.11.2025).

9. КЦС ВС вчергове наголосив, що вибачення не є способом захисту гідності, честі чи ділової репутації за поширення недостовірної інформації. *Верховний суд*. URL: <https://supreme.court.gov.ua/supreme/pres-centr/news/1582673/> (дата звернення: 14.11.2025).

10. Петришин О.В., Гиляка О. Права людини у цифрову епоху: виклики, загрози та перспективи. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2021. Т. 28. № 1. С. 7–35.

11. Цивільний процесуальний кодекс України : Кодекс України від 18.03.2004 № 1618-IV : станом на 17 лип. 2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text> (дата звернення: 14.11.2025).

12. Стрижеус Д.А. Конституційні засади захисту цивільних прав судом касаційної інстанції в Україні : автореф. Автореферат. Львів. 2024. 22 с.

13. Ковальчук О.Б. Захист права на життя: окремі аспекти в контексті сучасних ризиків. *Вісник*. Львів: Вид-во НУ «Львівська політехніка», 2019. т. Вип. 24: Юридичні науки. С. 161–169.

14. Цивільне право. Том 1. Борисова В. І. - 4. Способи захисту особистих немайнових прав. *Підручники для студентів*. URL: <https://ukrtextbook.com/civilne-pravo-tom-1-borisova-v-i/civilne-pravo-tom-1-borisova-v-i-4-sposobi-zaxistu-osobistix-nemajnovix-prav.html>.

15. Сивухін В.С. Конституційне право людини і громадянина на невтручання в їх особисте і сімейне життя та його забезпечення органами внутрішніх справ України. Дис.... канд. юрид. наук:12.00.02. К., 2007. 234 с.